

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI SVET

Komisija za socialno varstvo, delo, zdravstvo in invalide

Številka: 541-01/15-5/ EPA 768 - VII
Ljubljana, 3. 11. 2015

Komisija za socialno varstvo, delo, zdravstvo in invalide je, na podlagi 20. člena Poslovnika Državnega sveta (Uradni list RS, št. 70/08, 73/09, 101/10, 6/14 in 26/15) in drugega odstavka 56. člena Zakona o Državnem svetu (Uradni list RS, št. 100/05 - uradno prečiščeno besedilo, 95/09 – odl. US, 21/13 - ZFDO-F), oblikovala naslednje

Mnenje

k Predlogu zakona o spremembi Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS-E) – nujni postopek

Komisija za socialno varstvo, delo, zdravstvo in invalide je na 45. seji 27. 10. 2015 obravnavala Predlog zakona o spremembi Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS-E), ki ga je v obravnavo Državnemu zboru po nujnem postopku poslala Vlada Republike Slovenije.

Komisija predlog zakona **podpira**.

Komisija na podlagi predstavitve predlagatelja ugotavlja, da se s predlogom zakona v prehodnem obdobju vrača pravica do državne štipendije vsem tistim, katerih povprečni mesečni dohodek na osebo ne presega 56 % plače (zgolj v delu petega dohodkovnega razreda, za predvidoma 3218 novih upravičencev). Po pretečenem prehodnem obdobju pa se bo pravica do državne štipendije ponovno uvedla za celoten peti dohodkovni razred (nad 53 % do 64 % neto povprečne plače). Prehodno obdobje je vezano na leto, ki sledi letu, v katerem gospodarska rast preseže 2,5 % bruto domačega proizvoda in hkrati rast stopnje delovne aktivnosti v starostni skupini od 20 do 64 let preseže 1,3 odstotne točke.

Hkrati se s predlogom zakona zneski otroškega dodatka v petem in šestem dohodkovnem razredu povečujejo na raven pred uveljavitvijo varčevalnih ukrepov, zaradi prej navedene zgolj delne sprostitve varčevalnih ukrepov na področju državnih štipendij pa za upravičence od 56 % do 64 % povprečnega mesečnega dohodka zneski otroških dodatkov ostajajo višji. Za upravičence iz sedmega in osmega dohodkovnega razreda se ukrep omejitve prejemanja otroškega dodatka začasno podaljšuje.

Predlog zakona na novo omogoča tudi možnost izbire upravičenca do državne štipendije, da v skladu z določbami Zakona o štipendiranju (ZŠtip-1) izbira med različnimi štipendijami. Upravičenec do državne štipendije se bo slednji lahko po novem odpovedal tudi za nazaj (najdlje do začetka trenutnega šolskega oziroma študijskega leta).

Komisija k vsebini predloga zakona ni imela večjih pripomb, saj se zaveda, da je, kljub željam za sprostitev varčevalnih ukrepov na posameznem področju, obseg sredstev, ki so na voljo v proračunu, omejen, in da je temu treba prilagajati tudi želje posameznih resorjev, ki bi si sicer za posamezna področja želeli več sredstev. Komisija izraža zadovoljstvo, da se s spremembo zakona delno izboljšuje oziroma vsaj ne slabša socialno-ekonomski položaj upravičencev do pravic iz javnih sredstev.

Komisija se je seznanila s stališčem Študentske organizacije Slovenije (ŠOS), ki ni zadovoljna z zgolj delno sprostivitvijo prejemnikov štipendij iz petega dohodkovnega razreda. Meni, da bi lahko trenutno prehodno obdobje, po katerem naj bi se sprostila omejitev pravice do prejema državne štipendije za vse upravičence iz petega dohodkovnega razreda, trajalo predolgo. To utemeljuje z dejstvom, da se je poleg pogoja 2,5 %-ne gospodarske rasti uvedel še dodaten pogoj preseganja rasti stopnje delovne aktivnosti v starostni skupini od 20 do 64 let za 1,3 odstotne točke. V zvezi z omenjenim pogojem se ŠOS sprašuje, na kakšnih podlagah je bil določen in kako ter kdo bo njegovo izpolnjevanje dejansko ugotavljal. SURS na primer vodi dva različna podatka na področju zaposlenosti – registrirano in anketno stopnjo brezposelnosti. Analiza podatkov o stopnji zaposlenosti za par let nazaj nakazuje, da je dodaten zakonski pogoj postavljen relativno visoko (od krize dalje stopnja zaposlenosti negativna, leta 2014 prvič pozitivna v višini 0,7 %). Tudi napovedi o gospodarski rasti za naslednja leta ne kažejo, da bo pogoj 2,5 % gospodarske rasti (spet) kmalu dosežen.

Nadaljnje začasno omejevanje pravice do državne štipendije za malo več kot 8.500 potencialnih upravičencev iz dela petega dohodkovnega razreda (nad 56 % in do 64 % neto povprečne plače) po mnenju ŠOS v veliki meri vpliva na socialni položaj študentov, ki predstavljajo ranljivo skupino prebivalstva, in na enakost dostopa posameznika do izobraževalnega sistema. Pri tem se opirajo tudi na ugotovitve OECD, ki so zapisane v uvodu k predlogu zakona, in sicer, da se med šolajočo mladino zaradi dohodkovne neenakosti pojavlja segmentacija, ki preprečuje šolanje mladim iz socialno ogroženih družin. ŠOS prav tako opozarja, da obstoječe državne štipendije zgolj pomagajo pri enakem dostopu do izobraževanja, dejansko pa ga ne zagotavljajo, ker so prenizke (leta 2014 je povprečna višina državne štipendije znašala 129 evrov). Prav tako po podatkih Statističnega urada RS višina podeljenih državnih štipendij od leta 2011 (podeljenih 51.400), skozi leta samo še pada (leta 2014 podeljenih 44.700), s podaljševanjem varčevalnih ukrepov pa se situacija po mnenju ŠOS samo še slabša.

ŠOS prav tako nasprotuje sprejemanju sprememb zakonodaje, ki se nanaša na področje državnih štipendij, po nujnem postopku in na podlagi prehodnih določb, saj meni, da gre za pomembno področje, za urejanje katerega bi si morali vzeti več časa in opraviti širšo razpravo o morebitnih spremembah. Sprašuje se tudi, ali se ne bi moral predlog zakona uskladiti z zakonodajo EU, natančneje z Direktivo Sveta 2003/109/ES o statusu državljanov tretjih držav, ki so rezidenti za daljši čas, v kateri je med pravicami tujih rezidentov navedena tudi pravica do izobraževanja. V ZŠtip-1 je sicer zapisano, da so tudi tuji državljani upravičeni do štipendij, po ZUPJS, ki ureja način pridobitve pravice do državne štipendije, pa te pravice nimajo, kar po mnenju ŠOS lahko pomeni, da se jih postavlja v neenakopraven položaj z državljani Republike Slovenije.

Komisija je na podlagi pripomb ŠOS pozvala predlagatelja, da naj pri iskanju rešitev na področju štipendiranja v čim večji meri upošteva pripombe Študentske organizacije Slovenije v zvezi z nujnostjo zagotavljanja ustreznega socialnega

položaja študentske populacije kot ene od ranjivejših skupin prebivalstva in hkrati kot dela populacije, ki zaradi pridobljenega znanja predstavlja pomemben razvojni potencial države.

V zvezi z uvedbo dodatnega (kumulativnega) kriterija za prenehanje veljavnosti varčevalnih ukrepov, ki se nanaša na zahtevo po preseganju rasti stopnje delovne aktivnosti v starostni skupini od 20 do 64 let za 1,3 odstotne točke, je komisija pritrdila razmišljanju ŠOS, da je na mestu vprašanje, kako dolgo bo trajalo, preden bosta izpolnjena oba kriterija hkrati in bodo prenehali veljati varčevalni ukrepi. Pri tem je izrazila upanje, da se bo to vendarle zgodilo čim prej.

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in invalide je v zvezi z uvedbo dodatnega kriterija pojasnilo, da je bil slednji določen s strani Vlade Republike Slovenije in bo veljal za vse varčevalne ukrepe, ki se jim trenutno še podaljšuje veljavnost. Hkrati pojasnjuje, da bo za tekoče spremljanje gibanja stopnje delovne aktivnosti zadolžen Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, zato naj bi bila skrb o zapletih zaradi več različnih veljavnih podatkov v zvezi s stopnjo delovne aktivnosti, na katero je opozoril ŠOS, odveč. V zvezi z morebitno kršitvijo Direktive o statusu državljanov tretjih držav, ki so rezidenti za daljši čas, pa ministrstvo pojasnjuje, da zaradi načina delovanja sistema uveljavljanja pravic iz javnih sredstev pravica tujih državljanov do državne štipendije ni omogočena, ker ni mogoče zagotoviti ustreznega načina za ugotavljanje njihovega dohodka. Njihove pravice do izobraževanja so zato v skladu z ZŠtip-1 zagotovljene na podlagi upravičenosti do drugih vrst štipendij, ki niso vezane na pogoje iz ZUPJS, zato ministrstvo ocenjuje, da o kršitvi direktive ali neenakopravnem položaju v tem primeru ni mogoče govoriti.

Komisija se je v razpravi dotaknila tudi širšega vprašanja učinkovitosti in pravičnosti zdaj že nekaj časa delujočega sistema uveljavljanja pravic iz javnih sredstev ter nadzora nad upravičenostjo izplačil javnih sredstev na njegovi podlagi. Sistem sicer po ocenah komisije zaradi enakih vstopnih pogojev za pridobitev posamezne pravice za vse potencialne prejemnike javnih sredstev zagotavlja njihovo enako obravnavo, a njegova kompleksnost še vedno povzroča določene težave. Zlasti (pre)pogoste spremembe še dodatno otežujejo delo sicer kadrovske čedalje bolj okrnjenih in administrativno preobremenjenih centrov za socialno delo. Navedeno negativno vpliva tudi na intenzivnost terenskega dela zaposlenih na centrih za socialno delo in možnost nadzora nad dejanskim socialno-ekonomskim stanjem posameznika. Če bi se terensko delo lahko izvajalo v polni meri, bi to namreč po oceni stroke lahko bistveno pripomoglo h krepitvi preventivnih aktivnosti, povezanih s skrbjo za socialni položaj družin in posameznikov, odkrivanju dodatnih potreb po prejemu javnih sredstev ali pa, nasprotno, neupravičenih prejemnikov javnih sredstev iz naslova ZUPJS.

V zvezi z navedenim je bilo pojasnjeno, da centri za socialno delo preverijo vsako prijavo suma neupravičenega prejemanja sredstev iz naslova pravic po ZUPJS, da pa zaradi preobremenjenosti zaposlenih težko sami aktivno ugotavljajo tovrstne kršitve direktno na terenu. Ministrstvo pri tem dodatno pojasnjuje, da morebitne kršitve niso povezane samo s sistemom uveljavljanja pravic iz javnih sredstev, ampak v veliki meri tudi s področjem sive ekonomije, ki jo je v določenem deležu težko zajeziti. Analize na tem področju sicer v Sloveniji niso bile izvedene, a glede na podatke iz tujine se lahko sklepa, da je odstotek neupravičenih prejemnikov sredstev zanemarljiv. Z načrtovanimi kadrovske krepitvami centrov za socialno delo in razbremenitvijo zaposlenih v zvezi z administrativnimi obveznostmi, tudi prek predvidene reorganizacije sistema delovanja centrov za socialno delo, bi sicer lahko

zaposleni na centrih za socialno ocenjevali stanje in ugotavljali morebitne kršitve direktno na terenu. Težko pa je od njih pričakovati, da bodo igrali vlogo nadzorstvenih organov, saj to ni njihov osnovni namen.

V razpravi je bila prav tako podana ocena, da bi prej opisano kombinacijo dobro delujočega sistema uveljavljanja pravic iz javnih sredstev in sledenja temeljnemu poslanstvu socialnih delavcev, to je skrbi za ljudi, lahko postopoma dosegli v nadaljnjih petih letih, na podlagi postopne stabilizacije delovanja sistema in z ustrezno okrepitevijo izvajanja temeljnih nalog centrov za socialno delo.

* * *

Za poročevalca je bil določen predsednik komisije mag. Peter Požun.

Nuša Zupanec, l.r.
sekretarka komisije

Mag. Peter Požun, l.r.
predsednik komisije